

بررسی رابطه «جهت‌گیری مذهبی» با «ویژگی‌های شخصیتی» دانشجویان دختر و پسر

دکتر نیلوفر میکائیلی*
مهدی کلهرنیا گلکار**

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه «جهت‌گیری مذهبی» با «ویژگی‌های شخصیتی» دانشجویان دختر و پسر دانشگاه محقق اردبیلی می‌باشد. به این منظور از ابزارهای «مقیاس جهت‌گیری مذهبی» و «مقیاس شخصیتی NEOPI-R» استفاده شد. روش این پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری در مطالعه حاضر شامل کلیه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه محقق اردبیلی است که در سال تحصیلی ۸۹-۸۸ در این دانشگاه به تحصیل اشتغال داشته‌اند. حجم نمونه، ۱۲۰ نفر از دانشجویان (۶۰ دختر و ۶۰ پسر) می‌باشد که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند. به منظور تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی، ضریب همبستگی پیرسون، آزمون t ، دو گروه مستقل و تحلیل واریانس استفاده شد. براساس یافته‌ها معلوم شد جهت‌گیری مذهبی با متغیرهای شخصیتی رابطه مثبت و معنادار دارد ($P \leq 0/01$). همچنین بین دانشجویان دختر و پسر از نظر جهت‌گیری مذهبی و از نظر ویژگی‌های شخصیتی تفاوت معنادار به دست آمد ($P < 0/05$).

واژه‌های کلیدی: جهت‌گیری مذهبی، ویژگی‌های شخصیتی، دانشجویان

مقدمه

دین، وجه اصلی امتیاز بشر است. در تاریخ بشر هیچ قبیله‌ای را نمی‌شود پیدا کرد که به گونه‌ای دین نداشته باشد، حتی هندی‌های پاتاگونیا^۱ که دارای ابتدایی‌ترین اشکال موجود زندگی بشری هستند نیز به نوعی به عالم ارواح اعتقاد دارند و به گونه‌ای پرستش می‌کنند (هیوم؛^۲ به نقل از: جعفری، ۱۳۸۷). مذهب و گرایش‌های مذهبی و آیینی بدون شک از همراهان دائمی بشر در طول حیات و تحول تاریخی‌اش بوده است. چنین گرایشی که نیرومندی‌اش به قدمت تاریخ بشریت می‌رسد، ذهن هر جستجوگری را به پرسش وامی‌دارد و این سؤال را در ذهن او برجسته می‌سازد که علت این گرایش‌های دیرینه چیست؟ گرایش‌هایی که از سحری‌انگاری روابط میان پدیده‌های جهان تا ارائه علیت‌شناختی‌های عقلانی، همواره در نوسان بوده‌اند. آن‌گونه که در تحول فکر کودک نیز می‌توان شاهد این تحول و تطور بود (حیدری‌نسب، ۱۳۸۳). با پذیرفتن اینکه مذهب یک متغیر مهم در زندگی افراد است، می‌توان گفت نفوذ باورها، نگرش‌ها، رفتارها و ویژگی‌های ارزشی درونی افراد در حوزه زندگی آنها، باید جزئی از تحلیل روان‌شناختی باشد. دیدگاه‌ها و نظریات در زمینه مذهب در روان‌شناسی متنوع و بسیار است، برای مثال، برخی روان‌شناسان مثل والتسن^۳ و همکاران (۱۹۰۹؛ به نقل از: خداپناهی، ۱۳۷۹) به نقش دین در سلامت روان افراد اشاره می‌کنند و این‌گونه اظهار می‌دارند که جهت‌گیری مذهبی ممکن است به عنوان یک الگوی تجربی مفید برای کشف اینکه چگونه دینداری خالص و دینداری با خلوص کمتر می‌توانند با شخصیت و سلامت روان ارتباط داشته باشند، مفید باشد. شخصیت ممکن است یک عامل کلی در توسعه انواع جهت‌گیری مذهبی باشد (کالدستر،^۴ ۱۹۹۵؛ به نقل از: خداپناهی، ۱۳۷۹). بریون و همکاران^۵ (۱۹۹۸) ویژگی‌های شخصیتی در نوجوانان را به عنوان شاخص‌های دیانت و دینداری در اوایل بلوغ با استفاده از فاکتورهای پنج‌عامل بزرگ شخصیت مورد بررسی قرار دادند، نتایج نشان داد که از میان اصول پنج‌گانه شخصیت، بُعد وجدان‌کاری یا (وظیفه‌شناسی) در نوجوانی، ارتباط منحصر به فردی با مذهب‌مندی بالا در اوایل بزرگسالی داشت. مالتبی و لزلی^۶ (۱۹۹۹) پژوهشی را با عنوان بررسی رابطه ابعاد شخصیت و جهت‌یابی مذهبی انجام داد. نتایج این پژوهش نشان داد روان‌رنجورخویی که یکی از صفات شخصیتی است با تعصب مذهبی ارتباط منفی

1. Patagonia

3. Waltzen & et al.

5. Brion & et al.

2. Hume

4. Kaldestor

6. Maltby & Leslie

چشمگیر و معناداری دارد. روات و پاتریک^۱ (۲۰۰۲) در پژوهش خود بر روی نمونه ۳۱۴ نفری از دانشجویان دانشگاه و بزرگسالان جامعه شواهدی مبنی بر ارتباط دلبستگی به خدا و اندازه‌های شخصی و عاطفی ارائه می‌دهند که به نظر می‌رسد صرفاً ناشی از درآمیختگی اثرات پاسخ‌دهی مطلوب اجتماعی نیست. باورهای فراهنجار، باورهای مذهبی و ارتباط آن با همبسته‌های شخصیتی عنوان پژوهشی است که از سوی هانتلی و هانس^۲ (۲۰۰۵) انجام شد، نتایج نشان داد که وظیفه‌شناسی بیشترین همبستگی را با باورهای مذهبی دارد و همچنین برون‌گرایی بعد از وظیفه‌شناسی با باورهای مذهبی همبستگی معنادار دارد. شاه‌نظری و همکاران (۱۳۸۵) در پژوهشی رابطه ویژگی‌های شخصیتی با عمل به باورهای دینی را بررسی کردند. یافته‌ها حاکی از آن بود که میان توافق‌گرایی و وجدان‌گرایی با عمل به باورهای دینی ارتباط مثبت و معنادار وجود دارد، اما رابطه برون‌گرایی با عمل به باورهای دینی معنادار نبود. همچنین، بین روان‌رنجوری و گشودگی به تجربه با عمل به باورهای دینی ارتباط منفی و معنادار وجود داشت.

نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که توافق‌گرایی ۲۴/۲ درصد، گشودگی به تجربه ۱۱/۱ درصد و وجدان‌گرایی ۲/۸ درصد نمره‌ها عمل به باورهای دینی را پیش‌بینی می‌کنند. دلخوش و احمدی (۱۳۸۰) دریافتند افراد مذهبی، با رگه‌های ناشاد، جدی، محتاط، کم‌حرف و احترام‌برانگیز معرفی می‌شوند و با پرهیز از خطرات، رقابت‌جویی و تجربه‌های جدید تنش را به پایین‌ترین حد می‌رسانند، ولی همراه با آن، فرصت‌های کامیابی و بسیاری از امور لذت‌بخش و شادی‌آور را از خود سلب می‌کنند. مطهری‌پور (۱۳۸۲) نشان داد افراد مذهبی‌تر (طلاب) در مقایسه با گروه مشابه خود افرادی مطیع، مهربان و در پی تأیید دیگران بوده و در عین حال دارای فرامن قوی‌تر هستند و از اصول اخلاقی پیروی می‌کنند، همچنین، از موقعیت‌های خطرزا، رقابت‌جویی، تجربه‌های جدید و لذت‌بخش پرهیز می‌کنند و در عین حال به گروه‌جویی تمایل و تلاش در پرهیز از جدایی دارند. بهرامی (۱۳۷۸) رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و حرمت خود را بررسی کرد، نتایج نشان داد که جهت‌گیری مذهبی دارای رابطه مثبت و معناداری با حرمت خود است.

به‌طور کلی با مطالعات عمیق‌تر و گسترده‌تر در این زمینه دانشمندان روان‌شناسی به این باور رسیده‌اند که دینداری می‌تواند نقش چشمگیری در روند شکل‌گیری شخصیت هر فرد ایفا کند (حیدری‌نسب، ۱۳۸۳). از آنجا که به احتمال زیاد مذهب و دینداری می‌تواند در

1. Rowat & Patrick

2. Huntley & Hons

رفتارها و شیوه زندگی افراد یک جامعه اثرگذار باشد و باعث تغییراتی در شخصیت افراد شود و یا انسان‌ها را در جهت بهتر زندگی کردن هدایت کند. مطالعه بیشتر در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد. برای دستیابی به یک دیدگاه فراگیر و واقع‌بینانه در قلمرو نظام روان‌شناختی مذهبی، باید دانست که چرا با وجود فرهنگ و ارزش‌های مذهبی یکسان در یک جامعه، بعضی افراد به مذهب روی می‌آورند و برخی از آنها رویگردان هستند. در این راستا، اگر بپذیریم هرچند که آموزش‌های محیطی و القائات اجتماعی در باور کردن مذهب افراد نقش بسیار مهم دارند، ولی پذیرش این القائات بدون وجود زمینه‌های مناسب روانی، امکان‌پذیر نیست، این سؤال مطرح می‌شود که چه عواملی زمینه مناسبی را برای پذیرش ارزش‌های مذهبی فراهم می‌کنند؟ آیا عوامل شخصیتی می‌تواند در گرایش به این ارزش‌ها نقش داشته باشد؟ بنابراین، با در نظر گرفتن نقش و جایگاه مذهب در همه وجوه زندگی از سویی و اهمیت شخصیت به عنوان عامل عمده در رابطه با جهت‌دهی رفتار انسان‌ها از سویی دیگر، مطالعه حاضر می‌کوشد رابطه شخصیت با جهت‌گیری مذهبی را مورد بررسی قرار دهد. لذا پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به فرضیه‌های ذیل است:

۱. میان جهت‌گیری مذهبی با ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان دختر و پسر رابطه معنادار وجود دارد؛
۲. میان جهت‌گیری مذهبی با خرده‌مقیاس ویژگی‌های شخصیتی روان‌آزرده‌خوبی، برون‌گرایی، انعطاف‌پذیری، باوجدان بودن و مسئولیت‌پذیری رابطه معنادار وجود دارد؛
۳. میان جهت‌گیری مذهبی دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنادار وجود دارد؛
۴. میان جهت‌گیری مذهبی دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنادار وجود دارد.

روش

روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری در مطالعه حاضر شامل کلیه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه محقق اردبیلی است که در سال تحصیلی ۸۹-۸۸ در این دانشگاه به تحصیل اشتغال داشته‌اند. حجم نمونه ۱۲۰ نفر از دانشجویان (۶۰ دختر و ۶۰ پسر) است که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند.

ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات عبارت‌اند از:

۱. **مقیاس جهت‌گیری مذهبی:** این مقیاس از سوی بهرامی احسان (۱۳۸۰) ساخته شده و شامل ۶۴ سؤال است. اعتبار مقیاس جهت‌گیری مذهبی با روش دونیمه‌سازی گاتمن

۰/۹۱ گزارش شده است. در پژوهش حاضر پایایی مقیاس جهت‌گیری مذهبی و عوامل آن با استفاده از آلفای کرونباخ بین ۰/۹۲ تا ۰/۸۶ به دست آمده است؛

۲. **مقیاس شخصیتی (NEOPI-R)**^۱: این مقیاس یک آزمون ۲۴۳ سؤالی است که ۲۴۰ سؤال آن پنج عامل اصلی شخصیت شامل نوروگرایی، برون‌گرایی، تجربه‌پذیری، همسازی و وظیفه‌شناسی را می‌سنجد و سه سؤال پایانی اعتبار اجرایی آزمون را تعیین می‌کند (کاستا و مک‌کری، ۱۹۹۲)^۲. هر یک از ابعاد یا عوامل اصلی این مقیاس با بررسی شش زیرمقیاس یا عامل فرعی امکان بررسی گسترده ویژگی‌های شخصیت را فراهم می‌سازد. پژوهش‌های متعدد، پایایی و اعتبار مقیاس شخصیتی را مورد تأیید قرار داده‌اند (کاستا و مک‌کری، ۱۹۹۲). در یک پژوهش طولی هفت‌ساله، ضریب‌های پایایی ۰/۵۱ تا ۰/۸۲ برای هجده زیرمقیاس ابعاد نوروگرایی، برون‌گرایی و تجربه‌پذیری، و ضرایب پایایی ۰/۶۳ تا ۰/۸۱ برای پنج عامل اصلی در مردان و زنان به دست آمد (کاستا و مک‌کری، ۱۹۹۲). مطالعات انجام‌شده در مورد ویژگی‌های روان‌سنجی این مقیاس در نمونه‌های ایرانی (حق‌شناس، ۱۳۷۸ و گروسی فرشی، ۱۳۷۷) ضریب‌های پایایی ابعاد اصلی آزمون را از ۰/۵۳ تا ۰/۸۷ گزارش کرده‌اند. به منظور تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی، ضریب همبستگی پیرسون، t تست دو گروه مستقل و تحلیل واریانس استفاده شد.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی مربوط به دانشجویان دختر در جدول شماره ۱ و یافته‌های توصیفی مربوط به دانشجویان پسر در جدول شماره ۲ آمده است.

جدول ۱: میانگین و انحراف معیار ویژگی‌های شخصیت و جهت‌گیری مذهبی دانشجویان دختر

ویژگی‌های شخصیتی	میانگین	انحراف معیار	کمترین نمره	بیشترین نمره	تعداد نمونه
روان‌نژندی	۲۳/۵	۳/۹۹	۱۲	۱۷	۶۰
برون‌گرایی - درون‌گرایی	۳۵/۰۸	۶/۵۵	۱۰	۱۹	۶۰
انعطاف‌پذیری	۶۶/۱۱	۳/۱۲	۱۷	۷۲	۶۰
دلپذیر بودن	۲۵/۰۱	۴/۷۸	۱۲	۳۵	۶۰
باوجدان بودن	۵۶/۵	۴/۱۲	۱۵	۴۵	۶۰
جهت‌گیری مذهبی	۳۹/۷	۵/۵۵	۱۱	۲۳	۶۰

1. NEO Personality Inventory-Revised
2. Costa & McCrae

جدول ۲: میانگین و انحراف معیار ویژگی‌های شخصیت و جهت‌گیری مذهبی دانشجویان پسر

ویژگی‌های شخصیتی	میانگین	انحراف معیار	کمترین نمره	بیشترین نمره	تعداد نمونه
روان‌نژندی	۲۵/۰۱	۴/۱۳	۱۴	۲۰	۶۰
برون‌گرایی - درون‌گرایی	۱۴/۳۹	۴/۰۴	۱۳	۲۱	۶۰
انعطاف‌پذیری	۴۳/۶۹	۳/۱	۱۶	۶۳	۶۰
دلپذیر بودن	۲۱/۱۲	۴/۹۹	۱۴	۴۵	۶۰
باوجدان بودن	۴۳/۴	۳/۰۳	۱۸	۵۵	۶۰
جهت‌گیری مذهبی	۵۲/۶	۳/۰۷	۱۵	۳۲	۶۰

یافته‌های مربوط به فرضیه‌های تحقیق در جدول‌های شماره ۳ تا ۶ آمده است. فرضیه اول: بین جهت‌گیری مذهبی با ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان دختر و پسر رابطه معنادار وجود دارد. چنان که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود ضریب همبستگی میان متغیرهای ویژگی‌های شخصیتی و جهت‌گیری مذهبی ($r = -0/31$) است که این بدین معنی است که میان این دو متغیر رابطه مثبت و معنادار وجود دارد.

جدول ۳: ضریب همبستگی بین جهت‌گیری مذهبی و ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان دختر و پسر

متغیرها	جهت‌گیری مذهبی	ویژگی‌های شخصیتی
جهت‌گیری مذهبی	۱	$r = 0/31$ $p = 0/001$
ویژگی‌های شخصیتی	$r = 0/31$ $p = 0/001$	۱

فرضیه دوم: میان جهت‌گیری مذهبی با خرده مقیاس ویژگی‌های شخصیتی روان‌آزرده‌خوبی، برون‌گرایی، انعطاف‌پذیری، باوجدان بودن و مسئولیت‌پذیری رابطه معنادار وجود دارد.

چنان که در جدول شماره ۴ ملاحظه می‌گردد ضریب همبستگی روان‌آزرده‌خوبی با جهت‌گیری مذهبی ($r = 0/54$) است که در سطح ($P \leq 0/01$) معنادار است. ضریب همبستگی برون‌گرایی با جهت‌گیری مذهبی ($r = 0/21$) است که در سطح ($P \leq 0/01$) معنادار است. ضریب همبستگی انعطاف‌پذیری با جهت‌گیری مذهبی ($r = 0/31$) است که در سطح ($P \leq 0/01$) معنادار است. ضریب همبستگی دلپذیر بودن با جهت‌گیری مذهبی

($r=0/29$) است که در سطح ($P \leq 0/01$) معنادار است و همچنین ضریب همبستگی باوجدان بودن با جهت‌گیری مذهبی ($r=0/43$) است که در سطح ($P \leq 0/01$) معنادار است.

جدول ۴: ضریب همبستگی میان جهت‌گیری مذهبی با متغیرهای روان‌آزردگی، برون‌گرایی، انعطاف‌پذیری، دلپذیر بودن و باوجدان بودن در دانشجویان دختر و پسر

جهت‌گیری مذهبی	ضریب همبستگی متغیرهای ویژگی‌های شخصیتی
$r = 0/54$ $p = 0/00$	روان‌آزردگی
$r = 0/21$ $p = 0/00$	برون‌گرایی
$r = 0/31$ $p = 0/001$	انعطاف‌پذیری
$r = 0/29$ $p = 0/00$	دلپذیر بودن
$r = 0/43$ $p = 0/003$	باوجدان بودن

فرضیه سوم: میان جهت‌گیری مذهبی دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنادار وجود دارد. چنان که در جدول شماره ۵ مشاهده می‌شود، فرضیه سوم مورد تأیید قرار گرفت ($P < 0/05$). این بدان معنی است که بین دختران و پسران از نظر جهت‌گیری مذهبی، یعنی در واقع دید آنها نسبت به مسائل دینی تفاوت وجود دارد.

جدول ۵: t مستقل در مورد متغیر جهت‌گیری مذهبی بین دختران و پسران

آزمون t مستقل برای میانگین‌های مساوی					تست لونز برای واریانس مساوی		
تفاوت خطای انحراف معیار	تفاوت میانگین‌ها	سطح معناداری	درجات آزادی	t	سطح معناداری	F	
۲/۲۳	۶۳/۹	۰/۱۰	۱۱۸	۱۱/۵	۰/۲۰	۲۸/۱۰	واریانس مساوی
۲/۲۳	۶۳/۹	۰/۱۰	۱۱۷	۱۱/۵			واریانس غیر مساوی

فرضیه چهارم: میان ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنادار وجود دارد. چنان که در جدول شماره ۶ ملاحظه می‌گردد فرضیه چهارم مورد تأیید قرار گرفت. این بدان معنی است که دختران با پسران از نظر مؤلفه‌های شخصیتی برون‌گرایی - درون‌گرایی،

باوجدان بودن، انعطاف‌پذیری، دلپذیر بودن و روان‌نژندی تفاوت دارند. با توجه به میانگین این متغیرها در دو گروه معلوم شده که پسران در مؤلفه‌های برون‌گرایی و انعطاف‌پذیری نمره‌های بیشتری از دختران کسب کردند و دختران در سه مؤلفه دیگر، یعنی روان‌نژندی، باوجدان بودن و دلپذیر بودن نمره‌های بیشتری از پسران کسب کردند.

جدول ۶: تحلیل واریانس چندمتغیره مربوط به مؤلفه‌های ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان پسر و دختر

منبع	متغیرها	مجموع مجزورات	درجات آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معناداری
مدل	روان‌نژندی	۲۳/۴۵۰	۳	۰۷/۱۵۰	۳۰/۲۸	۰/۰۱
	برون‌گرایی	۱۰/۳۴۱	۳	۷۰/۱۱۳	۶۰/۲۴	۰/۰۲
	انعطاف‌پذیری	۰۴/۷۹۰	۳	۳۴/۲۶۳	۷۸/۲۵	۰/۰۰
	دلپذیر بودن	۴۷/۶۰	۳	۱۵/۲۰	۰۳/۵	۰/۰۰
	باوجدان بودن	۷۶/۲۰۸	۳	۲۱/۱۲	۴۳/۱	۰/۰۴
Intercept	روان‌نژندی	۴۷/۱۲۴	۱	۴۷/۱۲۴	۴۷/۲۳	۰۰/۰
	برون‌گرایی	۱۳/۲۶۰	۱	۱۳/۲۶۰	۲۹/۵۶	۰۰/۰
	انعطاف‌پذیری	۳۰/۵۰۳	۱	۳۰/۵۰۳	۲۸/۴۹	۰۰/۰
	دلپذیر بودن	۵۲/۱۳۵	۱	۵۲/۱۳۵	۸۸/۳۳	۰۰/۰
	باوجدان بودن	۴۸/۹۶	۱	۴۸/۹۶	۳۱/۱۱	۰۰/۰
گروه‌ها (پسر و دختر)	روان‌نژندی	۲۳/۴۵۰	۳	۰۷/۱۵۰	۳۰/۲۸	۰۰/۰
	برون‌گرایی	۱۰/۳۴۱	۳	۷۰/۱۱۳	۶۰/۲۴	۰/۱۰
	انعطاف‌پذیری	۰۴/۷۹۰	۳	۳۴/۲۶۳	۷۸/۲۵	۰۳/۰
	دلپذیر بودن	۴۷/۶۰	۳	۱۵/۲۰	۰۳/۵	۰/۱۰
	باوجدان بودن	۶۳/۳۶	۳	۲۱/۱۲	۴۳/۱	۰۴/۰

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش بیانگر این است که میان جهت‌گیری مذهبی با ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان پسر و دختر رابطه معناداری وجود دارد و نتایج این فرضیه با پژوهش‌های بریون و همکاران (۱۹۹۸)، مالتبی (۱۹۹۹) و روات و پاتریک (۲۰۰۲) منطبق است. همچنین، نتایج فرضیه دوم با نتایج پژوهش‌های (هانتلی و هانس، ۲۰۰۵)، شاه‌نظری و همکاران (۱۳۸۵)، دلخمش و احمدی (۱۳۸۰)، مطهری‌پور (۱۳۸۲) و بهرامی (۱۳۷۸) منطبق است. از جمله متغیرهایی که با شخصیت هر فرد در تعامل است و می‌تواند باعث

تغییر و تحولات گسترده در شخصیت افراد شود دینداری و مذهب‌مندی است. آشنایی با مذهب همچون مطالعه شخصیت در زندگی هر انسان مهم و کارگشا است. هر دوی آنها، یعنی شخصیت و مذهب، می‌توانند در یکدیگر اثر مثبت و سازنده داشته باشد، به طوری که هر یک از آنها منجر به بالارفتن سطح کیفیت دیگری شود. اینکه مذهب چگونه می‌تواند در شخصیت هر انسان اثرگذار باشد را به این صورت می‌توان تفسیر کرد که وجود مذهب در زندگی تنها وسیله‌ای برای رفع نیازهای بشری نیست، فرد دیندار با کمک اعتقادات خود می‌تواند به راحتی و با آرامش خاطر بیشتری زندگی کند و از بهزیستی والایی نیز برخوردار باشد. همچنین افراد دیندار شخصیتی متفاوت از بقیه افراد دارند و با اعتماد به نفس و رضامندی بیشتری در عرصه‌های مختلف زندگی حضور می‌یابند. رفتار انسان نیز که نمایانگر شخصیت او است، در گروه مذهب‌مندی فرد تغییر می‌کند. انسان‌های دینی غالباً رفتار و ویژگی‌هایی دارند که بیشتر مورد قبول جامعه است. با مطالعات عمیق‌تر و گسترده‌تر در این زمینه، دیگر دانشمندان روان‌شناسی به این باور رسیده‌اند که دینداری می‌تواند نقش چشمگیری در روند شکل‌گیری شخصیت هر فرد ایفا کند. برای مثال، فرانکل، فروم، آلپورت، سیندر و... بر معنابخشی و تحول سازه‌های مثبت شخصیت نظیر پذیرندگی و رویارویی مؤثر با استرس‌های زندگی از طریق دین‌باوری تأکید دارند. بنابراین، دین سرشار از باورها، نگرش‌ها، آموزش‌ها، سنت‌ها و سبک‌های زندگی فردی و اجتماعی مثبت است و می‌تواند نقش عمده‌ای در سلامت روانی انسان‌ها داشته باشد.

فرضیه سوم مبنی بر وجود تفاوت میان جهت‌گیری مذهبی دانشجویان دختر و پسر مورد تأیید قرار گرفت. از آنجا که دانشجویان دختر و پسر در محیطی بزرگ شده‌اند که تفاوت‌های قابل ملاحظه‌ای با هم دارند و همچنین، با توجه به نتایج بریون و همکاران (۱۹۹۸) که بیان می‌کند ویژگی‌های شخصیتی در نوجوانی به عنوان شاخص‌های دیانت و دینداری در اوایل بلوغ تعیین‌کننده جهت‌گیری مذهبی است و با توجه به اینکه میان دانشجویان پسر و دختر از نظر ویژگی‌های شخصیتی تفاوت قابل ملاحظه‌ای وجود دارد؛ بنابراین، می‌توان انتظار داشت که دانشجویان دختر و پسر از نظر جهت‌گیری مذهبی با هم تفاوت داشته باشند.

فرضیه چهارم مبنی بر وجود تفاوت میان ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان دختر و پسر است. این نتیجه با پژوهش‌های هاتلی و هانس (۲۰۰۵) و شاه‌نظری و همکاران (۱۳۸۵) همسو است. در تبیین آن شاید بتوان گفت در جامعه کنونی ایران پسران بیشتر از دختران

آزادی عمل داشته و از لحاظ مراودات اجتماعی محدودیت کمتری دارند. به همین دلیل برون‌گراتر و انعطاف‌پذیرترند. از سوی دیگر دختران جوان وابستگی و احساس مسئولیت بیشتری نسبت به خانواده داشته و احتمالاً در طی دوران تحصیل به دلایل مختلف اضطراب بیشتری را تجربه می‌کنند که می‌تواند بالا بودن نمره‌های دختران در متغیرهای روان‌نژندی و باوجدان بودن را توجیه نماید.

منابع

- بهرامی احسان، ه. (۱۳۸۰)، «بررسی مقدماتی میزان اعتبار و قابلیت اعتماد مقیاس جهت‌گیری مذهبی»، مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ش ۶۲، ص ۶۷-۹۰.
- بهرامی، ن. (۱۳۷۸)، رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و حرمت خودبین دانشجویان دانشگاه آزاد تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- جعفری تبریزی، م. (۱۳۸۷)، بررسی و نقد نظریات دیوید هیوم در چهار مسئله فلسفی، چ ۳، [بی‌جا]: مؤسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری.
- حق شناس، ح. (۱۳۷۸)، «هنجاریابی آزمون نئو، فرم تجدید نظر شده»، فصلنامه اندیشه و رفتار، ش ۱۶، ص ۳۸-۴۷.
- حیدری نسب، م. (۱۳۸۳)، رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و سوگیری مذهبی در دانشجویان دانشگاه و طلبه‌های حوزه علمیه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- خدایپناهی، م. و م. خوانین زاده (۱۳۷۹)، «مطالعه نقش ساخت شخصیت در جهت‌گیری مذهبی دانشجویان»، مجله روان‌شناسی، س ۴، ش ۲، ص ۱۸۵-۲۰۴.
- دلخوش، م. و ن. احمدی (۱۳۸۰)، بررسی ویژگی‌های شخصیتی افراد مذهبی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- شاه‌نظری، م؛ ا. کشاورز؛ د. قادری و م. سلطانی‌زاده (۱۳۸۵)، «رابطه ویژگی‌های شخصیتی با عمل به باورهای دینی»، طرح پژوهشی دانشگاه تهران.
- گروسی فرشی، میرتقی (۱۳۷۷)، هنجاریابی آزمون شخصیتی (NEOPI-R) و بررسی تحلیلی ویژگی‌ها و ساختار عاملی آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های ایران، پایان‌نامه دکترا، دانشگاه تربیت مدرس تهران.
- مطهری پور، م. (۱۳۸۲)، ویژگی‌های شخصیتی طلاب در مقایسه با افراد عادی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- Brion, S.; G. Isang & M. McCullough (1998), "The Relationship between Religion and Personality in Students", *Journal of Psychology*, 75, pp.43-83.
- Costa, P. T. & R. R. McCrae (1992), Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five Factor Inventory (NEO-FFI) Professional Manual, Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.

Huntley, H. & Hons (2005), *The Relationship between Religion Beliefs and Personality Component*, 20, pp.55-58.

Maltby, J.& Leslie (1999), "The Relationship between Religion and Components Personality", *Journal of Psychology*, 7, pp.36-66.

Rowat & Patrick (2002), *The Relationship between Styles of Attachment and Motion and Kindness*, 19, pp.32-76.